

Scanning and prioritization of technological, social, economic, and political factors affecting teaching Persian to speakers of other languages in the horizon of 2035

Moslem Shirvani Naghani*

Assistant Professor, Department of Futures Studies, Imam Khomeini International University, Qazvin, Iran.

shirvani@soc.ikiu.ac.ir

Khalil Koulivand*

Ph.D. Student of Futures Studies, Imam Khomeini International University, Qazvin, Iran.

K.Koulivand@edu.ikiu.ac.ir

Abstract:

Today, macro-technological, cultural-social, economic and political factors and trends have strongly affected universities, schools and educational centers, and the success of educational programs in various fields requires identifying and taking into account these factors. Therefore, the current research was conducted with the aim of scanning and prioritizing the technological, cultural-social, economic and political factors affecting the teaching of Persian language to non-Persian speakers. The type of research is applied with an exploratory approach, and its statistical population is 27 experts and professors of Persian language teaching centers in prestigious universities located in Tehran, including Azfa International Center of Shahid Beheshti University, Tarbiat Modares International Persian Language Teaching Center, and Persian Teaching Center for Non-Persian Speakers. Allameh Tabatabai University, the International Center for Teaching Farsi to Non-Persian Speakers of Al-Zahra University and the International Center for Teaching Persian Language of Tehran University. In the first step of the research, 66 factors were identified and counted by conducting library studies and research studies. Then, by implementing the futuristic Delphi method, after three rounds, an agreement was reached between the experts, and the factors that obtained the "Kendall" consensus coefficient above 0.7 were ranked according to the average points obtained in the third round (higher average in the higher rank). In the category of technological factors, eight factors, in the category of social-cultural factors, twelve factors, in the category of economic factors, nine factors, and in the category of political factors, six factors were identified as effective. The most effective factor of technology and language education, the use of multimedia in the educational environment, the most effective factor of culture and society and language education, the demographic changes of students, non-governmental education, the increase in foreign currency income of the government and the commercialization of education activities for non-Persian speakers, the three most effective factors of economy and language education and the most effective factor of policy making and According to the experts in the field of language teaching, the factors affecting the teaching of Persian language to non-Persian speakers were recognized as knowledge transfer policies between nations.

***Cite this article:** Shirvani Naghani, Moslem. Koulivand, Khalil. Scanning and prioritization of technological, social, economic, and political factors affecting teaching Persian to speakers of other languages in the horizon of 2035. *Vol. 12, No. 2 (Tome 26), October 2023, 177-205.*

DOI: 10.30479/jtpsol.2024.19710.1654

Received on: 17/12/2023

Accepted on: 03/03/2024

© The Author(s).

Publisher: Imam Khomeini International University

Introduction

Teaching the Persian language to non-Persian speakers, in addition to being considered as a potential solution for the expansion of the Persian language, has various dimensions such as preserving, strengthening, developing and expanding the sphere of influence of Iranian culture. In addition, in this way, it is possible to provide positive grounds for cultural interaction with other nations that send students to Iran for various academic courses and to provide grounds for a wider presence in the industrial and commercial arenas among other nations. Therefore, the current research aims to identify and prioritize the technological, social, economic and political factors affecting the teaching of the Persian language to non-Persian speakers in the horizon of 2035, and seeks to answer the main question that the most important technological, social, economic and political factors affecting the teaching of Persian language Who are the Non-Persian speakers on the horizon of 2035?

Methodology

The current research is of an applied type with an exploratory approach, with the aim of surveying and prioritizing the technological, social, economic and political factors affecting the teaching of Persian language to non-Persian speakers through the examination of library resources including books, articles and internet sites, four environmental factors and trends have identified Since the factors involved in this research are diverse, a quantitative approach to the research may cause some factors to be ignored, so a qualitative approach was taken into consideration to investigate the factors and the factors were surveyed and investigated through the Delphi method. Experts considered for the research include professors of Persian language teaching centers in prestigious universities located in Tehran, including AZFA International Center of Shahid Beheshti University, International Center of Persian Language Education of Tarbiat Modares University, Center of Farsi Language Education for Non-Persian Speakers of Allameh Tabatabaei University, International Center of Persian Language Education for Non-Persian Speakers Al-Zahra University and the International Persian Language Education Center of Tehran University were the maximum number of collected questionnaires that experts answered were 27. Then, with the help of descriptive statistics and Kendall's coefficient, the collected data were analyzed. The projects and studies that have been reviewed for the current research have all been carried out in the last 8 years and extensive and reliable sources have been used for the study. The observational focus has been on the four trends affecting the teaching of the Persian language to non-Persian speakers until the year 2035.

Results and Discussion

The method of data interpretation is done with the help of the Delphi method and based on the collective intelligence of experts and based on the collective opinion of experts on a special problem, which can be used to achieve the best possible option. The Delphi method is the implementation of a questionnaire with successive rounds with feedback that is controlled to reach a consensus among a group of experts and specialists about a specific issue. In this research, Kendall's consensus coefficient was used as a criterion for accepting experts' opinions in Delphi rounds, and Delphi rounds were held until the percentage of experts' agreement and coordination in 50% of the factors reached over 70%. Then, using the average criterion obtained for each factor, the factors were ranked and the validity of the content is the opinions of the experts, which were received and applied with closed and open questions in three Delphi stages. In addition, construct validity was done by testing the questionnaire. Cronbach's alpha test was used regarding the reliability of the measured instrument. In the first step of the research, 66 factors were identified and counted by conducting library studies and research studies. Then, by implementing the futuristic Delphi method, after three rounds, an agreement was reached between the experts, and the factors that obtained the "Kendall" consensus coefficient above 0.7 were ranked according to the average points obtained in the third round (higher average in the higher rank).

Conclusion

In the category of technological factors, eight factors of web-based education, increasing mocks, the use of multimedia in the educational environment, Persian language educational software, data mining software, adaptive learning, change in evaluation tools and the flipped classroom were identified as effective factors, among which the use Multimedia in the educational environment was chosen as the priority, and the next ranks were assigned to web-based education and data mining software.

In the category of social-cultural factors, twelve factors of the civilizational and social history of countries, lack of Persian language educational films, audio and video conferences, the alphabetic and literary structure of the second language, the cultural and moral image of Iranians in Persian language education books, international cultural and ethnic differences, change Students' demographics, non-Persian speakers' sense of the West, Non-Persian speakers personalized learning, students' level of learning, ancient monuments and cultural heritage of nations, and

increased mobility and movement of students around the world were identified as effective factors, among which the students' demographic changes are the highest has been given priority.

In the category of economic factors, nine factors are the production and sale of simulators and high-level intellectual software, non-governmental education, economic policies of resistance effective on education, increasing government foreign exchange earnings, sources of income from educational tools and equipment, reducing government entrepreneurship, commercialization of education activities. For Non-Persian speakers, educational infrastructure costs and attention to other sources of income were chosen as effective factors by experts. The three factors of non-governmental education, increasing foreign currency income of the government and commercialization of education activities for non-Persian speakers were given priority.

In the category of political factors, among the sixteen factors, experts identified six factors as the lack of complete coordination between scientific groups in the compilation of educational documents, international partnerships, transfer of the official values of the system, securing the interests and goals of the stakeholders, the policies of knowledge transfer between nations and the increase of educational poles. They identified the effective factors. Among these, the policies of knowledge transfer between nations were given the highest rank.

Conflict of Interest

There was no conflict of interest in this research.

Acknowledgment

Appreciation goes to all the people who helped us in doing this research, in particular Dr. Jalal Rahimian, who is a professor of linguistics in the Department of Foreign Languages and Linguistics at Shiraz University.

Keywords: Technology and language education, Culture and society and language education, Economy and language education, Politics and language education, Persian language education, Non-Persian speakers.

پویش و اولویت‌بندی عوامل فناورانه، فرهنگی – اجتماعی، اقتصادی و سیاست‌گذارانه مؤثر بر آموزش زبان فارسی به غیر فارسی‌زبانان در افق ۱۴۱۴ (پژوهشی)

مسلم شیروانی ناغانی*

استادیار گروه آینده‌پژوهی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ع)، قزوین، ایران.

shirvani@soc.ikiu.ac.ir

خلیل کولیوند

نویسنده مسئول، دانشجوی دکتری آینده‌پژوهی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ع)، قزوین، ایران.

K.Koulivand@edu.ikiu.ac.ir

چکیده

امروزه عوامل کلان فناورانه، فرهنگی – اجتماعی، اقتصادی و سیاست‌گذارانه، دانشگاه‌ها، مدارس و مراکز آموزشی را به شدت تحت تأثیر قرار داده‌اند و موفقیت برنامه‌های آموزشی در عرصه‌های مختلف، نیازمند به شناسایی و ضرورت داشتن این عوامل است. از این‌رو، پژوهش حاضر با هدف پویش و اولویت‌بندی عوامل فناورانه، فرهنگی – اجتماعی، اقتصادی و سیاست‌گذارانه مؤثر بر آموزش زبان فارسی به غیر فارسی‌زبانان انجام شده است. نوع پژوهش، کاربردی با رویکرد اکتشافی است و جامعه آماری آن، ۲۷ نفر از خبرگان و استادان مراکز آموزش زبان فارسی در دانشگاه‌های معتبر مستقر در شهر تهران؛ شامل مرکز بین‌المللی آرفای دانشگاه شهید بهشتی، مرکز بین‌المللی آموزش زبان فارسی دانشگاه تربیت مدرس، مرکز آموزش زبان فارسی به غیر فارسی‌زبانان دانشگاه علامه طباطبایی، مرکز بین‌المللی آموزش زبان فارسی به غیر فارسی‌زبانان دانشگاه الزهرا (س) و مرکز بین‌المللی آموزش زبان فارسی دانشگاه تهران هستند. در گام نخست پژوهش، با انجام مطالعات کتابخانه‌ای و بررسی‌های پژوهشی، ۶۶ عامل، شناسایی و برشمرده شد. سپس با اجرای روش آینده‌پژوهانه دلفی، پس از سه راند توافق بین خبرگان، حاصل شد و عواملی که ضریب توافقی «کندال» بالای ۰/۷ را کسب نمودند، بر حسب میانگین امتیازات حاصل شده در راند سوم (میانگین بیشتر در رتبه بالاتر) رتبه‌بندی شدند. در دسته عوامل فناورانه، هشت عامل در دسته عوامل فرهنگی – اجتماعی، دوازده عامل؛ در دسته عوامل اقتصادی، نه عامل و در دسته عوامل سیاست‌گذارانه، شش عامل مؤثر تشخیص داده شد. مؤثرترین عامل فناوری و آموزش زبان‌ها، کاربرد چندرسانه‌ای‌ها در محیط آموزشی، مؤثرترین عامل فرهنگ و اجتماع و آموزش زبان‌ها، تغییرات جمعیت شناختی دانشجویان، آموزش غیردولتی، افزایش درآمدهای ارزی دولت و تجاری‌سازی فعالیت‌های آموزش به غیر فارسی‌زبانان سه عامل مؤثر اقتصاد و آموزش زبان‌ها و مؤثرترین عامل سیاست‌گذارانه و آموزش زبان‌ها از نظر خبرگان، در حوزه عوامل مؤثر بر آموزش زبان فارسی به غیر فارسی‌زبانان، سیاست‌های انتقال دانش بین ملل تشخیص داده شد.

کلیدواژه‌ها

فناوری و آموزش زبان‌ها، فرهنگ و اجتماع و آموزش زبان‌ها، اقتصاد و آموزش زبان‌ها، سیاست‌گذارانه و آموزش زبان‌ها، آموزش زبان فارسی، غیر فارسی‌زبانان.

*استناد: شیروانی ناغانی، مسلم، کولیوند، خلیل. پویش و اولویت‌بندی عوامل فناورانه، فرهنگی – اجتماعی، اقتصادی و سیاست‌گذارانه مؤثر بر آموزش زبان فارسی به غیر فارسی‌زبانان در افق ۱۴۱۴، سال دوازدهم، شماره دوم (پیاپی ۲۶)، پاییز و زمستان ۱۴۰۲، ۱۷۷-۲۰۵.

شناسه دیجیتال (DOI): 10.30479/jtpsol.2024.19710.1654

تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۱۴۰۲/۱۲/۱۳

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۲/۰۹/۲۶

ناشر: دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ع)

۱. مقدمه

فناوری و آموزش زبان‌ها، فرهنگ و اجتماع و آموزش زبان‌ها، اقتصاد و آموزش زبان‌ها، سیاست‌گذارانه و آموزش زبان‌ها، آموزش زبان فارسی، غیرفارسی‌زبانان.

زبان، یکی از نهادهای مهم اجتماعی و مهم‌ترین وسیله ارتباط بشری است که نقش ارزنده‌ای در ایجاد و تداوم فرهنگ‌های مختلف و تبادل فرهنگی بین اقوام، ملت‌ها و تمدن‌های بشری ایفا می‌کند. در بین زبان‌های مطرح دنیا، زبان فارسی یکی از مهم‌ترین زبان‌های دنیاست (Golpour et al., 2022: 125-142). در طول تاریخ، آثار ارزشمندی در زمینه‌های علمی، ادبی، مذهبی و تاریخی، به این زبان در نقاط مختلف جهان به چشم می‌خورد؛ چرا که زبان فارسی یکی از کهن‌ترین زبان‌های جهان است و در کنار زبان یونانی، دومین زبان کلاسیک جهان به‌شمار می‌رود و پس از آن، زبان‌های لاتین و سانسکریت در رتبه‌های سوم و چهارم قرار دارند. هم‌اکنون زبان فارسی در ۲۹ کشور جهان؛ از جمله ایران، تاجیکستان، افغانستان، ازبکستان و ... صحبت می‌شود که باعث شده زبان فارسی، پس از اسپانیایی و قبل از آلمانی، ششمین زبان جهان باشد (Eskandari et al., 2023: 277-304). از منظر ضرب‌المثل، این زبان در بین سه کشور برتر جهان قرار دارد که گستردگی و تنوع واژگان آن، یکی از غنی‌ترین و بزرگ‌ترین زبان‌های جهان است؛ ضمن این که لغت‌نامه‌هایی مانند لغت‌نامه ۱۸ جلدی دهخدا یا لغت‌نامه معین، در ۶ جلد به زبان‌های کمی در این زبان یافت می‌شود. در حوزه ادبیات نیز در بین ۱۰ شاعر برتر جهان، ۵ شاعر فارسی‌زبان هستند. این زبان، یک قرن قبل از لاتین و ۱۲ قرن قبل از انگلیسی وجود داشته و سیزدهمین زبان پرکاربرد در خصوص محتوای وب و اینترنت است (Ahmadi jafari, 2019: 59-76).

آموزش، راهکار مهم و کاربردی است که می‌تواند به سیاست‌گذاران و مسئولین گسترش زبان فارسی در عینیت بخشیدن به اهداف و برنامه‌های کاریشان در تقویت و توسعه زبان فارسی یاری رساند. امروزه، آموزش یکی از مهم‌ترین پایه‌های اساسی رشد و توسعه کشورهای پیشرفته و توسعه‌یافته محسوب می‌شود؛ به‌طوری که پیشرفت‌های چشم‌گیر این قبیل کشورها در زمینه‌های گوناگون، مرهون توجه ویژه به آموزش زبان بومی و ملی آن‌ها است (Babaei Velni, 2021: 89-104).

در ایران نیز، آموزش زبان فارسی به افراد غیرفارسی زبان، علاوه بر این که به‌عنوان یک راه‌حل بالقوه، جهت گسترش زبان فارسی تلقی می‌گردد، دارای ابعاد مختلفی است که شامل مواردی از قبیل؛ حفظ، تقویت، توسعه و گسترش حوزه نفوذ فرهنگ ایران که به نوعی زبان فارسی جزء شاخص‌های برجسته آن به‌شمار می‌آید (Ostadzadeh, 2020: 235-259). ضمن این که از این طریق می‌توان زمینه‌های مثبت ایجاد تعامل فرهنگی با سایر ملل که دانشجویانی را جهت طی دوره‌های مختلف تحصیلی به ایران اعزام می‌کنند، فراهم کرد و زمینه‌های حضور گسترده‌تر کشور را عرصه‌های صنعتی و تجاری میان ملل دیگر مهیا نمود. همچنین زمینه‌های حفظ و توسعه وحدت ملی را در کشور تقویت کرد که یکی از بهترین راه‌های این کار، آموزش و ترویج زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان است که برای تحصیل به ایران سفر می‌کنند (Jamaledin et al., 2023: 3-38).

فرآیند یادگیری و آموزش زبان دوم و همچنین تبدیل فراگیران به افراد دوزبانه، متأثر از عوامل مختلفی است که این عوامل، تأثیرات خود را در حوزه‌های مختلف بر آموزش و یادگیری زبان دوم می‌گذارند (Huang et al., 2022: 237-257).

امروزه، یک حوزه روش‌شناسی موفق در رابطه با پژوهش‌های مرتبط با آینده تحلیل PEST محسوب می‌شود که یک راهکار راهبردی توسط سازمان‌ها برای کشف، ارزیابی، سازمان‌دهی و ردیابی عوامل کلان مؤثر بر مسائل راهبردی شناخته می‌شود (Wajid et al., 2021: 39-48). این شیوه تجزیه و تحلیل؛ شامل ۴ بخش Political یا سیاست‌گذارانه، Economic یا اقتصادی، Social یا اجتماعی و Technological یا فناورانه است (Kannan et al., 2023: 1-26).

آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان در کشور را می‌توان نوعی از سرمایه‌گذاری دانست که منجر به ایجاد توسعه و تحول، از طریق تعاملات متقابل با دانشجویان سایر ملل خواهد شد؛ لذا می‌توان اذعان نمود که این‌گونه آموزش، تجربه‌ای است مبتنی بر یادگیری که به‌منظور ایجاد تغییرات نسبتاً ماندگار، در مهارت زبان فارسی افراد خارجی غیرفارسی‌زبان صورت می‌گیرد؛ تا بتوانند توانایی خود را در کسب علوم مختلف و رشته‌های متنوع در سطح دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی کشور به ثمر رسانده و بهبود ببخشند. چهار حوزه مطرح شده، ابعاد گسترده‌ای را برای موضوعات مختلف رقم می‌زنند که در پژوهش حاضر نیز با اثرگذاری بر آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان در افق ۱۴۱۴ در پی پاسخ به این سؤال اصلی است که مهم‌ترین این عوامل، در افق زمانی نامبرده کدام‌اند؟

نوآوری پژوهش حاضر نیز با توجه به ابعاد مهم و اثرگذار بر ماهیت آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان مبتنی بر ضرورت شناخت عوامل مؤثر چهارگانه سیاست‌گذارانه و آموزش زبان‌ها، اقتصاد و آموزش زبان‌ها، فرهنگ و اجتماع و آموزش زبان‌ها و فناوری و آموزش زبان‌ها است که امری مهم جلوه نموده و با بررسی و پیمایش عمیق و کارشناسانه این عوامل، شناسایی و تبیین می‌شوند.

۲. چارچوب نظری

آموزش، مؤثرترین نهاد برای سرمایه‌گذاری در منابع انسانی هر کشور است که با ارتقاء دانش، نگرش و مهارت در افراد جامعه، بسترهای فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی لازم را برای پیشرفت و توسعه پایدار ملی فراهم می‌کند. گسترش فناوری اطلاعات و ارتباطات، فرآیند جهانی شدن و بین‌المللی شدن آموزش را سرعت بخشیده است؛ به‌صورتی‌که آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان، بدون توجه به روندهای تحول‌آفرین جهانی نمی‌تواند برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری اثربخش داشته باشد. این نهاد برای پاسخ‌گویی به نیازهای متقاضیان خارجی و ارائه خدمات در سطح استاندارد بین‌المللی باید با توجه به روندهای نوظهور، بسترهای لازم را برای جذب نخبگان داخلی و متقاضیان خارجی ایجاد نماید (Moradi et al., 2020: 287-305).

بر اساس سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران، «در چشم‌انداز بیست ساله، ایران کشوری است توسعه‌یافته با جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه، با هویت اسلامی و انقلابی الهام‌بخش در جهان اسلام و با تعامل سازنده و مؤثر در روابط بین‌الملل» (Office of the Supreme Leader., 2013) که بر این اساس، الهام‌بخش بودن در تراز منطقه‌ای و جهانی، یکی از رهنمودهای اصلی سند چشم‌انداز خواهد بود. بنابراین می‌توان ادعا نمود که یکی از مؤثرترین راهکارها به‌منظور جذب فرهیختگان، پژوهشگران، خبرگان و نخبگان کشورهای منطقه و جهان اسلام در محیط علمی و فرهنگی کشور، از طریق آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان محقق خواهد شد (Ezzati et al., 2016: 1-24).

زبان، انعکاس‌دهنده فرهنگ است و فرهنگ نیز زبان خود را دارد. جامع‌ترین ابزار فرهنگی هر جامعه، زبان است؛ چرا که زبان به کمک واژگانش تمام بن‌مایه‌های فکری، سیاسی، عقیدتی، تاریخی، مذهبی و ملی را در خود جای می‌دهد. زبان از جهت موضوعی، قلمرو بسیار وسیعی را در خود جای می‌دهد و همین امر سبب می‌شود که با دانش‌های متعدد در ارتباط باشد و از سوی دیگر، از ابعاد مختلفی همچون ابعاد فناوریانه، اقتصادی، سیاست‌گذارانه، فرهنگی - اجتماعی و ... تأثیر بپذیرد. یکی از عمده چالش‌های مهم و حساس آموزش، انعطاف و انطباق با دنیای متغیر و پرشتاب علوم، فناوری، و فرهنگ زمانی می‌باشد. برخلاف دوران گذشته، امروزه و در عصر اطلاعات و ارتباطات، زبان را به‌صورت همه‌جانبه‌ای تحت تأثیر خود قرار داده‌اند. روندهای حاکم بر این موضوع، به قدری اثرگذار هستند که عدم توجه به آن‌ها، پیامدهای سنگینی را برای مجموعه آموزشی و پژوهشی در پی خواهد داشت (Faraji, 2020: 77-90).

۱.۲. عوامل سیاست‌گذارانه و آموزش زبان‌ها

آموزش با برنامه‌ریزی درست می‌تواند در جهت ارتقاء توانمندی‌هایش گام برداشته و در کنار حفظ قابلیت‌های بومی، به ارتقاء توان رقابتی خود در سطح منطقه‌ای و جهانی بپردازد. این مهم، از جذب شدن نخبگان کشور به نظام‌های آموزشی سایر کشورها، کاسته و امکان جذب دانشجویان خارجی را نیز افزایش می‌دهد. از آنجا که تغییر و تحول، امری اجتناب‌ناپذیر در مسیر رسیدن به کمال است (Ball, 2020: 126-143)، بنابراین لازم است، نهادهای متولی آموزش کشور، نسبت به روندهای کنونی و آتی اثرگذار بر این حوزه، هوشیار باشند و اهتمام جدی به بسترهای سیاست‌گذارانه، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و ... ناشی از روندهای بین‌المللی شدن آموزش عالی توجه نمایند و فعالانه، سیاست‌ها و تصمیمات لازم را در زمان مناسب اتخاذ نمایند.

دیپلماسی فرهنگی، به‌عنوان یک رسم و یک روش، صدها سال سابقه دارد. همه سیاحان، مسافران، معلمان و هنرمندان را می‌توان نمونه‌هایی از سفیران غیررسمی یا دیپلمات‌های فرهنگی اولیه به حساب آورد. در این میان، ارتباط بین دیپلماسی فرهنگی و آموزش بین‌المللی نیز قدمتی طولانی دارد. دانشجویان از همان آغاز به کار دانشگاه‌های مدرن در قرون وسطی، در خارج کشور تحصیل کرده و تحت تأثیر آنچه آموخته و تجربه کرده بودند،

قرار داشتند. استادان و محققان نیز بیش از هزار سال از مرزهای میان کشورها عبور کرده و دانش، همواره وجهه بین‌المللی داشته است. در واقع دانشگاه‌های قرون وسطایی، نهادهای بین‌المللی بودند که دانشجویان و استادان را از چندین کشور اروپایی، گرد هم می‌آوردند؛ تا به یک زبان واحد (لاتین) فعالیت کنند (Wojciuk et al., 2015: 298-317).

دولت‌های استعماری اغلب آموزش عالی را به‌عنوان یک همراه مفید برای اقدامات خود می‌دانستند. بریتانیایی‌ها در توسعه این قبیل نهادها و در فرستادن دانشجویان از مناطق تحت استعمار به انگلستان، برای تحصیل در دانشگاه‌های انگلیسی مهارت خاصی داشتند. از اوایل سال ۱۸۳۵، دانشگاه‌های انگلیسی و دانشگاه‌های مدل - انگلیسی در هندوستان بنا شدند و دانشجویان تحصیل کرده در این نهادها، ستون فقرات دولت استعماری را برای یک قرن یا بیشتر فراهم آوردند. البته تحصیلات استعماری، منجر به افزایش جنبش‌های ملی‌گرایانه نیز گردید. به‌عنوان مثال؛ «مهاتما گاندی» و «جواهر لعل نهرو» در مدارس استعماری در هند و سپس در انگلیس تحصیل کرده بودند (Wiers, 2019: 281-298).

توجه به ظرفیت دانشگاه‌ها و ظرفیت‌های آموزش عالی در دیپلماسی فرهنگی، امری حائز اهمیت است. این همان موضوعی است که از آن به دیپلماسی آکادمیک یاد می‌کنند. می‌توان گفت؛ برای کشورهایی همچون ایران که ظرفیت قابل توجهی در بخش دانشگاهی و علمی دارند، این مسئله حائز اهمیت بوده و لزوم توجه جدی به آن وجود دارد. توجه به تجارب جهانی در استفاده از ظرفیت آموزش عالی، در راستای دیپلماسی فرهنگی و سیاست‌گذاری در این خصوص، می‌تواند به سریع‌تر پیمودن مسیر کمک نماید. امروزه با بین‌المللی شدن آموزش عالی و نیز تسهیل ارتباطات جهانی ناشی از فرایند جهانی شدن، استفاده از ظرفیت‌های نظام آموزش عالی، به‌مثابه ابزار اثرگذار در جهت کسب منافع ملی و افزایش قدرت نرم توسط کشورهای جهان، به‌ویژه کشورهای توسعه یافته، روزبه‌روز بیشتر شده است. کشورهای مختلف جهان، به فراخور قدرت اقتصادی و فرهنگی خود، روی برنامه‌های مبادلات فرهنگی و آموزشی، سرمایه‌گذاری زیادی کرده‌اند (Dehshiri, 2016: 61-98).

۲.۲. اقتصاد و آموزش زبان‌ها

دانشگاه‌ها می‌توانند نقش مهمی در رشد اقتصاد ملی بازی کنند. به این منظور، لازم است از آموزش‌محور بودن صرف، به سمت پژوهش‌محور بودن حرکت کنند و انعطاف‌پذیری لازم برای خلاقیت و تفکر کارآفرینی در دانشگاه‌ها وجود داشته باشد. به این ترتیب، علاوه بر حمایت‌های مالی و درآمدهایی که از طریق مشارکت با صنعت و انجام پروژه‌های علمی برای سازمان‌ها به‌دست می‌آورند، امکان یادگیری تجربه‌محور در دانشگاه‌ها، با استفاده از رهبران صنعت نیز محقق می‌شود. علاوه بر این، دانشگاه‌ها با جذب دانشجویان خارجی می‌توانند منابع مالی قابل توجهی کسب کنند. یکی از مهم‌ترین جلوه‌های جهانی شدن آموزش عالی، تحرک دانشجو است که در دسته روندهای اجتماعی، به آن اشاره شده است. بر اساس گزارش سازمان یونسکو در سال ۲۰۲۰ میلادی، بیش از ۷/۸ میلیون

دانشجو در خارج از کشورهای خود مشغول به تحصیل بوده‌اند. پیش‌بینی می‌شود؛ این آمار در سال ۲۰۳۰ به بیش از یازده میلیون دانشجو برسد. دانشگاه‌های امریکای شمالی، اروپای غربی و استرالیا، پیشتاز جذب دانشجو هستند؛ حتی کشورهایی مانند انگلستان، استرالیا و کانادا، به‌منظور جذب دانشجویان خارجی، سیاست‌های مناسبی در راستای تسهیل امر اعطای روادید و مهاجرت اتخاذ کرده‌اند. مهم‌ترین هدفی که این کشورها، از این اقدامات تعقیب می‌کنند، حفظ رقابت‌پذیری اقتصادی از طریق تشویق دانشجویان خارجی برای ثبت‌نام و پرداخت شهریه به‌منظور تحصیل در این کشورها است. برای مثال؛ درآمد به‌دست آمده از محل نام‌نویسی و پرداخت هزینه‌های تحصیل دانشجویان خارجی در سال تحصیلی ۲۰۱۸ - ۲۰۱۷ میلادی، ۲۳/۹ میلیارد دلار امریکا گزارش شده است. مطابق آماری دیگر، دانشجویان خارجی، رونق‌دهنده صنعتی معادل ۶۴ میلیارد در دلار امریکا هستند (Golpour et al., 2022: 125-142).

۳.۲. فرهنگ و اجتماع و آموزش زبان‌ها

بافتار فرهنگی؛ شامل زمینه‌های مشترک فرهنگی، قومی، زبانی، نژادی و ایدئولوژیک مشترک میان کشور فرستنده و کشور جذب‌کننده دانشجوی خارجی، گستردگی فعالیت‌های مراکز اطلاع‌رسانی و فرهنگی، رسانه‌های گروهی، جمعی و ایجاد جاذبه‌های فرهنگی و تاریخی، از عوامل اثرگذار بر انتخاب کشور هدف برای تحصیل است. از سوی دیگر، یکی از مهم‌ترین انگیزه‌های دانشجویان کشورهای توسعه‌یافته برای ادامه تحصیل در کشورهای در حال توسعه، آشنایی با زیست‌بوم‌های چندفرهنگی متفاوت است. مهارت‌های زبانی نیز نقش مهمی در جذب دانشجوی خارجی دارند (Matei et al., 2016: 95-104).

در واقع، بخش مهمی از افزایش جابه‌جایی دانشجویان خارجی، نتیجه اشتراکات زبانی است. افزایش سهم جذب دانشجویان خارجی، در قلمرو جغرافیایی کشورهای غربی، یکی از مصادیق این مهم است. افزایش نرخ جابه‌جایی دانشجویان خارجی در مناطق جغرافیایی یکسان؛ همچون اروپای شرقی، آسیای میانه و روسیه، از دیگر نمونه‌های این مهم است. این جابه‌جایی درون منطقه‌ای، بیانگر این مهم است که تسلط و مهارت‌های زبانی، در فرایند تصمیم‌گیری دانشجویان خارجی برای انتخاب کشور هدف نقش مهمی دارد. در گذشته، کشورهایی مانند فرانسه، آلمان و ژاپن، واحدهای درسی دانشجویان خارجی را بر اساس زبان بومی ارائه می‌کردند؛ اما به‌دلیل افزایش رقابت‌پذیری در جذب دانشجوی خارجی، حتی کشورهای غیرانگلیسی زبان نیز در تلاش هستند که زبان انگلیسی را مبنای زبان علمی و آکادمیک خود قرار دهند که کشورهایی مانند بلژیک، آلمان، مجارستان و ژاپن نمونه‌هایی از این اقدام هستند. از نظر فرهنگی، مهم‌ترین کارکرد آموزش عالی، گسترش ارزش‌ها، اصول و معانی فرهنگ ملی کشورها در عرصه بین‌المللی است و استفاده از مبادلات دانشگاهی، برای توسعه فرهنگ ملی به-خصوص در فرانسه، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. این موضوع اغلب در تفاهم‌نامه‌های دیپلماتیک میان دولت‌ها

نیز قید می‌شود. فدریکو مایور^۱، رئیس پیشین یونسکو، در ۱۹۸۹ بر این نکته تأکید می‌کند؛ دانشگاه، نهادی برای پیوند بیشتر فرهنگ و ملت‌ها با یکدیگر هستند (Gardea, 2020: 172).

۴.۲. فناوری و آموزش زبان‌ها

با ظهور و توسعه پدیده فناوری اطلاعات، روند تحولات جهانی، با شتاب بیشتر و محوریت عنصر اطلاعات و دانایی در حال گسترش قرار گرفته است. این پدیده، هر چند در محیط‌های نظامی شکل گرفت و به مراکز دانشگاهی منتقل شد؛ اما در مدت کوتاهی، عرصه‌های دیگر؛ از جمله عرصه اقتصادی، تجاری و حتی سیاسی کشورها را نیز با توسعه تجارت الکترونیک و ایجاد دولت الکترونیک و ... متأثر کرد. اکنون بیش از یک دهه است که فناوری در عرصه تعلیم و تربیت وارد شده و نظام‌های آموزشی و محیط‌های تحصیلی را نیز به بحث فراخوانده است. با توجه به سرعت، گستردگی و عمق تحولات ناشی از فناوری اطلاعات، شناخت ویژگی‌های این پدیده و مدیریت آگاهانه آن می‌تواند یکی از مهم‌ترین راهبردهای برنامه‌ریزان آموزش در کشور باشد و فرصتی در جهت بازسازی و تحول در فرآیند یاددهی - یادگیری به حساب آید (Castro, 2019: 223-246).

فناوری اطلاعات و ارتباطات، تاکنون تغییرات زیادی در آموزش در سراسر جهان ایجاد کرده است. پست الکترونیک، وبلاگ‌ها، ویکی‌ها و پادکست‌ها، گسترش سریع آموزش از راه دور، انتشار مجلات علمی و کتاب‌های الکترونیک، همگی انتقال دانش را سرعت بخشیده‌اند. احتمالاً تحول بعدی که فناوری‌های نوین در آموزش را رقم خواهند زد، مربوط به رویکرد ما به آموزش و یادگیری خواهد بود و دانشگاه‌های سنتی و مدل‌های سنتی آموزش و یادگیری را متحول خواهند ساخت. ظهور و حضور دستگاه‌های تلفن همراه و فناوری‌های دیگر، دیدگاه سنتی به سواد را از توانایی خواندن و نوشتن، به درک ابزار و اطلاعات دیجیتال (سواد دیجیتالی) تغییر داده است. این مهارت جدید، بر اهداف برنامه‌های آموزشی و برنامه‌های تربیت مدرس دانشگاه‌ها اثرگذار خواهد بود (Salimi et al., 2022: 647-659).

دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی باید توجه داشته باشند که با ظهور جنبش منابع آموزشی آزاد، محتوا به تنهایی نمی‌تواند درآمدزا باشد. بنابراین آنچه ارزشمند است و دانشگاه یا مؤسسه آموزشی را متمایز می‌کند، تجربه یادگیری است؛ یعنی محیطی (چه به صورت مجازی و چه به صورت حضوری) که توسط مؤسسه ایجاد می‌شود و به دانشجویان امکان درست فهمیدن و درک عملی برای رشد را فراهم می‌آورد (Khodadadiyan et al., 2016: 123-142).

با توجه به روندهای فناورانه آموزش عالی، طراحی مجدد فضاهای یادگیری در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزشی ضرورت دارد. صورت‌های جدید آموزش و یادگیری، نیازمند شکل جدیدی از کلاس‌های درس هستند.

^۱. Federico Mayor

مجموعه‌های آموزشی باید به سمت ایجاد فضاهایی بروند که برای تعاملات پروژه‌های مناسب بوده و تحرک بیشتر، انعطاف‌پذیری و استفاده از دستگاه‌های متعدد در آن امکان‌پذیر باشد. در حال حاضر، مؤسسات آموزشی، به‌دنبال ارتقاء پهنای باند بدون سیم، برای ایجاد اتاق‌های هوشمند هستند؛ تا کنفرانس‌های مبتنی بر وب و سایر روش‌های ارتباط مشارکتی از راه دور را پشتیبانی کنند. آموزش عالی، در حال فاصله گرفتن از دروس سخنرانی‌محور و سنتی است و به سمت سناریوهای عملی پیش می‌رود. لازم است، کلاس‌های درس به محیط‌های کاری و فضای اجتماعی واقعی شبیه باشند؛ تا تعاملات و حل مسأله میان‌رشته‌ای را تسهیل کنند. فضاهای فیزیکی آموزشی باید به‌گونه‌ای طراحی و تجهیز شوند که علاوه بر ارتباط چهره به چهره، ارتباطات آنلاین و مشارکت دانشجویان از مکان‌های مختلف را نیز امکان‌پذیر کند؛ اگرچه بهبود تجهیزات یادگیری؛ شامل کتابخانه‌ها، آزمایشگاه‌ها و رایانه‌ها، در کنار محیط یادگیری مجازی، همچنان مورد درخواست دانشجویان خواهد بود (Damewood, 2016: 268).

۳. پیشینه پژوهش

در این پژوهش تلاش شد، با روش آینده‌پژوهانه، بویش و دیده‌بانی نظام‌یافته، پروژه‌های مربوط به وضعیت جاری و آینده آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان، گزارش‌های منتشر شده توسط مؤسسات معتبر، کتاب‌ها و مقالات چاپ شده در این حوزه بررسی شوند. برای مثال؛ ژانگ و همکارانش (Zhang et al., 2023: 245-261) در پژوهش خود تحت عنوان «نقش هوش مصنوعی در توسعه دیدگاه‌های ایدئولوژیک و سیاسی در آموزش و پرورش»، مطرح می‌کنند که در نتیجه توسعه فناوری «هوش مصنوعی»، فرصت‌ها و مشکلاتی برای نظام آموزشی به‌وجود آمده است. با توجه به یافته‌ها، این مقاله مسیر توسعه آموزش ایدئولوژیک و سیاسی دانشگاهی را در عصر هوش مصنوعی پیشنهاد می‌کند؛ یعنی مراکز آموزشی و استادان نیاز به بهبود تحول آموزش سنتی دارند.

عرب‌نژاد (2020) در پژوهشی با عنوان «نقش انگیزشی محتوا در گسترش و بهبود آموزش زبان فارسی و راهکارهای آن» مطرح می‌کند که یکی از چالش‌های آرفا، تولید محتوا مطابق با استانداردهای آموزش زبان دوم است. تولید محتوای جذاب مناسب با نیاز فراگیران، استفاده از ظرفیت‌های آموزش الکترونیک، بهره‌مندی از ظرفیت ادبیات فارسی؛ راهکارهای عملیاتی؛ مانند استفاده از آموزش و پرورش، برای ارتقای آموزش فارسی، همگی از روش‌هایی است که برای گسترش بیشتر زبان فارسی می‌توان به‌کار گرفت.

پایتختی اسکوئی و طبقیجی اکبری (2016) در پژوهشی با عنوان «جهانی شدن و مخارج آموزشی: شواهدی از ایران و کشورهای منتخب در حال توسعه» عنوان می‌کنند، شکی وجود ندارد که جهانی شدن مبدأ جهانی‌سازی مسائل انسانی است؛ ولی اثرات این فرآیند به‌طور یکنواخت گسترش نیافته است. تنها کسانی که ظرفیت رقابت آموزشی را دارند، می‌توانند از این فرآیند سود ببرند. آموزش، یک پارامتر کلیدی برای سنجش مقدار سودی خواهد بود که هر کشور از این فرآیند کسب می‌کند و نتایج پژوهش نیز نشان می‌دهد که جهانی شدن، اثر مثبتی بر

مخارج آموزشی داشته و منجر به افزایش مخارج آموزشی در کشورهای مورد بررسی شده، در حالی که بحران مالی جهانی بر مخارج آموزشی در کشورهای مورد بررسی، اثر منفی داشته است.

سعیدی و سادات سجادی (2014) در پژوهشی با عنوان «عوامل اثرگذار بر به‌کارگیری رایانه و فناوری در آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان» مطرح نموده‌اند که امروزه، به‌کارگیری فناوری در حوزه آموزش زبان برای آموزش و یادگیری زبان دوم/خارجی بسیار متداول شده است. نتایج پژوهش نشان داد؛ به‌طور کلی، بیشتر زبان‌آموزان به یادگیری از طریق ابزارهای فناوری و رایانه‌ای علاقه‌مند هستند، اما عواملی که می‌توانند باعث عدم علاقه آن‌ها به یادگیری از این طریق باشد، عدم آشنایی آن‌ها با ابزارهای فناوری، کمبود امکانات در مؤسسه یا مرکز آموزش زبان و عدم آشنایی و تسلط مدرسان به آموزش از این طریق می‌باشد.

تاج‌الدین و نعمتی سرخی (2012) در پژوهشی با عنوان «بررسی تأثیر آموزش از طریق رایانه، در مقایسه با روش سنتی بر میزان یادگیری زبان آموزان غیرفارسی‌زبان» عنوان می‌دارند که امروزه آموزش مهارت‌های تفکر و یادگیری، از طریق روش‌های نوین و فعال، ضروری است. این امر، اصولاً با تغییر بنیادی روش‌های آموزش و یادگیری در مراکز آموزشی میسر می‌شود. در این پژوهش، محققین به ارزیابی روش آموزش زبان، به کمک رایانه و روش سنتی می‌پردازد؛ تا تفاوت‌ها و کارایی‌های هر یک از این روش‌ها را نشان دهد. نتایج، بیانگر آن است که بین میانگین نمرات گروه آزمایش، نسبت به گروه کنترل، تفاوت معنی‌داری وجود دارد و میزان موفقیت فراگیران در دوره‌های آموزش به کمک رایانه، در مقایسه با روش سنتی بیشتر بوده است. فراگیران، موفقیتشان را به تعامل بیشتر با معلم از طریق اینترنت، که فراهم‌کننده بازخورد بود و همچنین در دسترس بودن معلم، به‌صورت برخاط و ایجاد محیط یادگیری مشارکتی ذکر کرده‌اند.

مرور بانک اطلاعات نشریات کشور بیانگر آن است که تاکنون هیچ یک از پژوهش‌های داخلی، به کمک رویکردهای آینده‌پژوهانه به پویش و اولویت‌بندی عوامل چهارگانه فناوری و آموزش زبان‌ها، سیاست‌گذارانه و آموزش زبان‌ها، اقتصاد و آموزش زبان‌ها و فرهنگ و اجتماع و آموزش زبان‌ها بر آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان نپرداخته است و اندک پژوهش‌های مرتبط با این حوزه هم که صورت پذیرفته به‌صورت تک بعدی و یکی از محورها را مورد واکاوی و پویش قرار داده است. نمود عملی این موضوع در پیشینه پژوهش‌های مطرح شده به خوبی درک می‌شود. از این‌رو، پژوهش حاضر بر آن است که با این رویکرد، روندهای موردنظر را پایش، شناسایی و اولویت‌بندی نماید.

۴. روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر، از نوع کاربردی با رویکرد اکتشافی است که با هدف پویش و اولویت‌بندی عوامل فناوری و آموزش زبان‌ها، فرهنگ و اجتماع و آموزش زبان‌ها، اقتصاد و آموزش زبان‌ها و سیاست‌گذارانه مؤثر بر آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان از طریق بررسی منابع کتابخانه‌ای؛ اعم از کتاب‌هایی همانند چارچوب آموزش زبان فارسی،

واکاوی منابع آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان و استانداردسازی مواد آموزشی آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان، مقالات همانند نمونه‌هایی که در پیشینه مطرح شد و سایت‌هایی اینترنتی مانند سایت فصلنامه‌های مربوط به آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان دانشگاه‌های بین‌المللی امام خمینی (ره) و مرکز آموزش جامعه المصطفی (ص) قم، عوامل و روندهای محیطی چهارگانه را شناسایی نموده است. از آنجا که عوامل دخیل در این پژوهش متنوع هستند، این امکان وجود داشت که رویکرد کمی صرف به پژوهش، موجب نادیده گرفته شدن برخی عوامل شود. از این‌رو، رویکرد کیفی برای بررسی عوامل مدّ نظر قرار گرفت و از طریق روش دلفی، عوامل، پیمایش و بررسی شد.

خبرگان مدّ نظر پژوهش؛ شامل استادان مراکز آموزش زبان فارسی در دانشگاه‌های معتبر مستقر در تهران؛ شامل مرکز بین‌المللی آرفای دانشگاه شهید بهشتی، مرکز بین‌المللی آموزش زبان فارسی دانشگاه تربیت مدرس، مرکز آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان دانشگاه علامه طباطبایی، مرکز بین‌المللی آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان دانشگاه الزهرا (س) و مرکز بین‌المللی آموزش زبان فارسی دانشگاه تهران بود که در حالت حداکثری، پرسش‌نامه‌های جمع‌آوری شده که خبرگان جواب داده‌اند، ۲۷ نمونه بود. سپس به کمک شاخص‌های آمار توصیفی و ضریب کندال، داده‌های گردآوری شده، مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

پروژه‌ها و مطالعاتی که برای پژوهش حاضر بررسی شد، همگی در ۸ سال اخیر، انجام و از منابع گسترده و معتبر برای مطالعه بهره گرفته شد. تمرکز دیده‌بانی بر روندهای چهارگانه مؤثر بر آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان تا سال ۱۴۱۴ هجری خورشیدی (۲۰۳۵ میلادی) بوده است.

۵. ارائه و واکاوی داده‌ها

با بررسی‌های انجام شده در منابع مطالعاتی و مستندات کتابخانه‌ای و همچنین انجام مصاحبه میدانی با خبرگان و صاحب‌نظران حوزه آموزش زبان فارسی در قالب پرسش‌نامه بازپاسخ تا مرحله اشباع نظری داده‌ها، بعد از انجام ۹ مورد مصاحبه، عوامل چهارگانه فناوری و آموزش زبان‌ها، فرهنگ و اجتماع و آموزش زبان‌ها، اقتصاد و آموزش زبان‌ها و سیاست‌گذارانه و آموزش زبان‌ها که مؤثر بر آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان هستند، به شرح جدول (۱) شناسایی که در این مرحله جهت انجام محاسبات آماری مربوطه، به هر کدام از عوامل، یک کد اختصاری نیز تخصیص یافت.

جدول (۱)، عوامل چهارگانه شناسایی شده (یافته‌های محققین)

عوامل شناسایی شده	دسته عوامل
<p>ظهور شبکه‌های گسترده جهانی اینترنت و اینترنت (A1)؛ آموزش مبتنی بر وب (A2)؛ افزایش موک‌ها^۱ (A3)؛ کاربرد چندرسانه‌ای‌ها در محیط آموزشی (A4)؛ یادگیری ترکیبی^۲ (A5)؛ نرم‌افزارهای آموزشی زبان فارسی (A6)؛ آموزش در شبکه‌های اجتماعی (A7)؛ نرم‌افزارهای داده‌کاوی (A8)؛ یادگیری تطبیقی^۳ (A9)؛ دسترسی به فرهنگ لغات آنلاین فارسی (A10)؛ تولید پادکست‌های آموزشی (A11)؛ تغییر در ابزارهای ارزیابی (A12)؛ کلاس درس وارونه^۴ (A13)؛</p>	<p>فناوری و آموزش زبان‌ها</p>
<p>به‌روز نبودن منابع و متون آموزشی (B1)؛ تاریخ تمدنی و اجتماعی کشورها (B2)؛ کاهش نابرابری‌های اجتماعی (B3)؛ کمبود فیلم‌های آموزشی زبان فارسی (B4)؛ کنفرانس‌های شنیداری و دیداری (B5)؛ وقت‌گیر بودن تولید محتوا (B6)؛ ساختار الفبایی و ادبیاتی زبان دوم (B7)؛ چهره فرهنگی و خلیاتی ایرانیان در کتاب‌های آموزش زبان فارسی (B8)؛ توالی فعالیت‌های آموزشی (B9)؛ تفاوت‌های فرهنگی و قومیتی بین‌المللی (B10)؛ ضعف در ارائه و تدریس برنامه‌های آموزشی توسط اساتید (B11)؛ تغییرات جمعیت‌شناختی دانشجویان (B12)؛ احساس غربت غیرفارسی‌زبانان (B13)؛ عدم سازگاری اجتماعی در دانشجویان غیرفارسی‌زبان (B14)؛ یادگیری شخصی شده غیرفارسی‌زبانان (B15)؛ خطاهای دستوری و واژگانی (B16)؛ سطح فراگیری زبان‌آموزان (B17)؛ آثار باستانی و میراث فرهنگی ملل (B18)؛ از بین رفتن مرزهای آموزشی (B19)؛</p>	<p>فرهنگ و اجتماع و آموزش زبان‌ها</p>

^۱. Massive Open Online Course

^۲. Blended learning

^۳. Adaptive Learning

^۴. Flipped classroom

عوامل شناسایی شده	دسته عوامل
افزایش تحرک و جابه‌جایی دانشجویان در سراسر جهان (B20)؛ هزینه بالای تولید محتوای آموزشی زبان فارسی (C1)؛ همکاری با صنعت (C2)؛ طراحی قوانین هدایتی (C3)؛ تولید و فروش شبیه‌سازها و نرم‌افزارهای فکری سطح بالا (C4)؛ آموزش غیردولتی (C5)؛ سیاست‌های اقتصاد مقاومتی مؤثر بر آموزش (C6)؛ افزایش درآمدهای ارزی دولت (C7)؛ منابع درآمدی حاصل از ابزارها و روش‌های آموزشی (C8)؛ افزایش استقلال دانشگاه‌ها در درآمدزایی (C9)؛ چشم‌انداز بلندمدت سیاست‌های ابلاغی (C10)؛ کاهش تصدی‌گری دولت (C11)؛ ترویج مهارت‌ها و فناوری‌های آموزشی (C12)؛ تجاری‌سازی فعالیت‌های آموزش به غیرفارسی‌زبانان (C13)؛ انگیزه‌های شخصی مالی و درآمدی (C14)؛ هزینه‌های زیرساختی آموزشی (C15)؛ توجه به منابع درآمدی دیگر (C16)؛ اعطای بورس‌های تحصیلی (C17)؛	اقتصاد و آموزش زبان‌ها
نبود هماهنگی کامل بین گروه‌های علمی در تدوین مستندات آموزشی (D1)؛ قطعی اینترنت و سرعت پایین آن (D2)؛ تصحیح روابط میان نهادهای اثرگذار (D3)؛ سیاست‌های استخدامی (D4)؛ مشارکت‌های بین‌المللی (D5)؛ انتقال ارزش‌های رسمی نظام (D6)؛ سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی (D7)؛ تأمین منافع و اهداف مدنظر ذی‌نفعان (D8)؛ تمرکز بر تضمین کیفیت (D9)؛ سیاست‌های انتقال دانش بین ملل (D10)؛ حرفه‌ای‌سازی رهبری و مدیریت آموزش عالی (D11)؛ عدم وجود منابع کافی و دشوار بودن ارائه دوره‌های حضوری آموزش زبان فارسی (D12)؛ محلی بودن یا بین‌المللی شدن (D13)؛ افزایش قطب‌های آموزشی (D14)؛ مواجهه نهادهای سیاست‌گذار (D15)؛ ظهور جنبش منابع آموزشی آزاد (D16)؛	سیاست‌گذارانه و آموزش زبان‌ها

۶. تفسیر داده‌ها

روش دلفی مبتنی بر هوش جمعی خبرگان و بر اساس نظر جمعی صاحب‌نظران، روی مسئله‌ای ویژه است که از آن می‌توان جهت دست یافتن به بهترین گزینه محتمل استفاده نمود. در اصل، روش دلفی اجرای پرسش‌نامه، با دوره‌های متوالی همراه با بازخوردی است که به صورت کنترل شده در تلاش است، به اتفاق نظر بین جمع گروهی از خبرگان و متخصصین درباره یک موضوع خاص دست یابد. البته ذکر این نکته ضروری است که معمولاً رسیدن به توافق صددرصدی هم همواره امکان‌پذیر نیست؛ چرا که زمینه‌های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و علمی خبرگان متمایز است؛ ضمن این که برای این موضوع، یک سطح استاندارد تعریف شده که از ۵۱ تا ۱۰۰ درصد تعریف شده است. برای تعیین درجه هماهنگی و موافقت میان چند دسته رتبه، معمولاً از ضریب توافقی کندال استفاده می‌شود (Nikuyeh et al., 2020: 127-154).

مقیاس کندال به‌عنوان روایی میان داوران معروف است که از فرمول زیر استفاده می‌کند.

$$w = \frac{S}{\frac{1}{12} K^2 (N^2 - N)}$$

که در این فرمول، S حاصل جمع مربعات انحراف‌های R_j از میانگین R است. R_j مجموع رتبه‌های مربوط به یک عامل شناسایی شده است، K تعداد مجموعه‌های رتبه‌ها و N تعداد عوامل رتبه‌بندی شده است. نیکویه (Nikuyeh et al., 2020: 127-154) به نقل از اشمیت (Eshmeet, 1997) بیان می‌کند که برای تصمیم‌گیری درباره توقف یا ادامه دوره‌های دلفی، دو معیار آماری ارائه شده است. اولین معیار، اتفاق نظر قوی بین اعضای نشت خبرگی است که بر اساس مقدار ضریب هماهنگی کندال مشخص می‌شود. در صورت نبود چنین هماهنگی، از معیار دوم استفاده شد که با ثابت ماندن ضریب کندال یا رشد ناچیز آن در دو دور متوالی دلفی، می‌توان فهمید که افزایشی در توافق اعضا صورت نگرفته و فرایند نظرخواهی باید متوقف شود. در این پژوهش، هم از ضریب توافقی کندال، به‌عنوان معیاری جهت پذیرش نظرات خبرگان در راندهای دلفی استفاده شد و راندهای دلفی تا جایی برگزار شد که درصد توافقی و هماهنگی خبرگان در پنجاه درصد عوامل، به بالای هفتاد درصد رسید؛ سپس با استفاده از معیار میانگین حاصل شده برای هر عامل، عوامل رتبه‌بندی شدند. جدول (۲) چگونگی تفسیر مقادیر گوناگون، این ضریب را برای عوامل چهارگانه شناسایی شده برای این پژوهش نشان می‌دهد.

توجه به این نکته بسیار حائز اهمیت است که دلفی، با مشارکت افرادی انجام می‌شود که نسبت به پژوهش دانش تخصصی دارند؛ لذا انتخاب اعضای حائز شرایط برای جمع‌آوری نظرات، از مهم‌ترین مراحل انجام دلفی محسوب می‌شود.

جدول (۲): مقادیر مربوط به تفسیر ضریب توافقی کندال

مقدار W	تفسیر	میزان اطمینان نسبت به اولویت اول
۱	اثرگذاری بسیار ضعیف	وجود ندارد
۲	اثرگذاری ضعیف	کم
۳	اثرگذاری متوسط	متوسط
۴	اثرگذاری قوی	زیاد
۵	اثرگذاری بسیار قوی	بسیار زیاد

در این پژوهش روایی، محتوا همان نظرات خبرگان و کارشناسان است که با پرسش‌های بسته و باز، در سه مرحله دلفی دریافت و اعمال شد. ضمناً روایی سازه نیز با انجام آزمایشی پرسش‌نامه صورت پذیرفت. در خصوص پایایی یا قابلیت اعتماد، ابزار مورد سنجش از آزمون آلفای کرونباخ بهره گرفته شد (جدول (۳)).

جدول (۳): ضریب‌های آلفای کرونباخ مربوط به عوامل چهارگانه در پایایی پرسش‌نامه مربوطه

شرح عوامل	تعداد گویه‌ها	آلفای کرونباخ حاصل شده
عوامل فناورانه	۱۳	۰/۸۸۲
عوامل فرهنگی – اجتماعی	۲۰	۰/۸۷۶
عوامل اقتصادی	۱۷	۰/۸۹۳
عوامل سیاسی	۱۶	۰/۸۰۱

به‌منظور کسب نظرات کارشناسان خبرگان، از مقیاس پاسخ‌گویی پنج درجه‌ای طیف لیکرت؛ شامل خیلی ضعیف (۱)، ضعیف (۲)، متوسط (۳)، قوی (۴) و بسیار قوی (۵) استفاده شد و از پاسخ دهندگان خواسته شد، در صورت لزوم، مواردی را نیز به لیست عوامل ارائه شده اضافه کنند. پس از اجماع ۷۰ درصدی و رسیدن به توافق، روش دلفی با تکمیل و نهایی‌سازی، عوامل مؤثر بر آموزش فارسی به غیرفارسی زبانان اولویت‌بندی شد. نتایج حاصل از اجرای سه راند دلفی درباره عوامل چهارگانه شناسایی شده، به شرح جداول (۴) تا (۷) ثبت شده است. نظرات خبرگان، بر اساس طیف لیکرت پنج گزینه‌ای (جدول (۲)) مطرح شده است

جدول (۴): نتایج حاصل از راندهای دلفی برای فناوری و آموزش زبان‌ها

رتبه عامل	راند سوم دلفی			راند دوم دلفی			راند اول دلفی			عامل	دسته عوامل
	ضریب توافقی کندال	انحراف معیار	میانگین	ضریب توافقی کندال	انحراف معیار	میانگین	ضریب توافقی کندال	انحراف معیار	میانگین		
-	0.62	0.84	2.84	0.59	0.84	2.76	0.48	1.08	2.68	A1	فناوری و آموزش زبان‌ها
2	0.72	0.88	4.08	0.62	0.80	3.84	0.51	0.88	3.76	A2	
4	0.76	0.79	3.92	0.61	0.83	3.8	0.57	0.84	3.88	A3	
1	0.72	0.92	4.12	0.61	0.76	4.08	0.57	0.80	3.96	A4	
-	0.59	1.08	2.72	0.55	1.10	2.68	0.49	1.08	2.68	A5	
4	0.77	0.51	3.92	0.65	0.57	3.88	0.52	0.64	3.92	A6	
-	0.60	0.76	2.76	0.57	0.80	2.72	0.43	1.08	2.64	A7	
3	0.76	0.74	4.00	0.67	0.76	3.84	0.59	0.88	3.76	A8	
5	0.73	0.78	3.84	0.66	0.80	3.76	0.51	0.84	3.68	A9	
-	0.61	0.95	2.88	0.58	0.96	2.64	0.47	1.12	2.56	A10	
-	0.60	0.99	2.92	0.60	1.01	2.61	0.46	1.00	2.56	A11	
6	0.73	0.78	3.68	0.65	0.80	3.8	0.53	0.84	3.84	A12	
7	0.75	0.72	3.72	0.66	0.76	3.92	0.54	0.88	3.84	A13	

جدول (۵): نتایج حاصل از راندهای دلفی برای فرهنگ و اجتماع و آموزش زبان‌ها

رتبه عامل	راند سوم دلفی			راند دوم دلفی			راند اول دلفی			عامل	دسته عوامل
	ضریب توافقی کندال	انحراف معیار	میانگین	ضریب توافقی کندال	انحراف معیار	میانگین	ضریب توافقی کندال	انحراف معیار	میانگین		
-	0.66	0.80	2.76	0.61	0.84	2.72	0.56	1.08	2.60	B1	فرهنگ و اجتماع و آموزش زبان‌ها
2	0.79	0.72	4.04	0.66	0.76	3.96	0.58	0.88	3.80	B2	
-	0.61	0.76	2.23	0.63	0.80	2.22	0.58	0.84	2.24	B3	
7	0.74	0.80	3.72	0.62	0.81	3.68	0.59	0.84	3.88	B4	
8	0.75	0.70	3.64	0.67	0.74	3.60	0.57	0.80	3.96	B5	
-	0.62	0.74	2.24	0.67	0.80	2.15	0.56	1.00	2.28	B6	
6	0.80	0.54	3.76	0.64	0.57	3.72	0.50	0.60	4.04	B7	
10	0.76	0.48	3.56	0.63	0.51	3.52	0.53	0.52	4.04	B8	
-	0.64	0.60	2.80	0.58	0.64	2.68	0.56	0.68	3.88	B9	
2	0.74	0.72	4.04	0.65	0.76	3.96	0.57	0.84	4.16	B10	
-	0.60	0.95	2.64	0.55	0.96	2.72	0.45	1.04	2.48	B11	
1	0.81	0.58	4.08	0.64	0.60	3.88	0.56	0.76	3.92	B12	
4	0.74	0.61	3.84	0.63	0.62	3.80	0.59	0.64	4.04	B13	
-	0.64	1.05	2.56	0.57	1.06	2.58	0.46	1.08	2.60	B14	

رتبه عامل	راند سوم دلفی			راند دوم دلفی			راند اول دلفی			عامل	دسته عوامل
	ضریب توافقی کنسندال	انحراف معیار	میانگین	ضریب توافقی کنسندال	انحراف معیار	میانگین	ضریب توافقی کنسندال	انحراف معیار	میانگین		
9	0.79	0.68	3.60	0.68	0.71	3.52	0.56	0.72	4.04	B15	
-	0.63	0.72	2.84	0.58	0.80	2.72	0.47	0.92	2.40	B16	
6	0.78	0.80	3.76	0.61	0.83	3.68	0.53	0.84	3.84	B17	
5	0.80	0.78	3.80	0.63	0.80	3.84	0.56	0.80	3.92	B18	
-	0.61	0.78	2.64	0.53	0.86	2.72	0.43	0.92	2.28	B19	
3	0.76	1.01	3.92	0.65	1.05	2.72	0.53	1.08	2.60	B20	

بر اساس آنچه برای فناوری و آموزش زبان‌ها مطرح شد، هشت عامل به‌روز نبودن منابع و متون آموزشی (B1)؛ کاهش نابرابری‌های اجتماعی (B3)؛ وقت‌گیر بودن تولید محتوا (B6)؛ توالی فعالیت‌های آموزشی (B9)؛ ضعف در ارائه و تدریس برنامه‌های آموزشی توسط استادان (B11)؛ عدم سازگاری اجتماعی در دانشجویان غیرفارسی زبان (B14)؛ خطاهای دستوری واژگانی (B16) و از بین رفتن مرزهای آموزشی (B19) از امتیاز لازم آرای خبرگان (ضریب توافقی کنسندال بالای هفتاد درصد) برخوردار نشده و از لیست فرهنگ و اجتماع و آموزش زبان‌ها کنار رفتند؛ سپس دوازده عامل باقی مانده، بر حسب میانگین کسب شده در راند سوم (میانگین بیشتر در رتبه بالاتر) اولویت‌بندی شدند.

جدول (۶): نتایج حاصل از راندهای دلفی برای اقتصاد و آموزش زبان‌ها

رتبه عامل	راند سوم دلفی			راند دوم دلفی			راند اول دلفی			عامل	دسته عوامل
	ضریب توافقی کنسندال	انحراف معیار	میانگین	ضریب توافقی کنسندال	انحراف معیار	میانگین	ضریب توافقی کنسندال	انحراف معیار	میانگین		
-	0.61	0.78	2.49	0.57	0.86	2.48	0.40	0.92	2.52	C1	
-	0.62	0.88	2.68	0.57	0.98	2.64	0.44	1.04	2.68	C2	
-	0.64	1.00	2.58	0.57	1.05	2.59	0.46	1.08	2.60	C3	
5	0.74	0.81	3.64	0.64	0.82	3.72	0.56	0.80	3.92	C4	
1	0.73	0.77	4.12	0.65	0.78	3.96	0.53	0.84	3.84	C5	
2	0.79	0.71	4.00	0.69	0.74	3.76	0.61	0.76	3.96	C6	
1	0.81	0.76	4.12	0.68	0.79	4.08	0.60	0.84	3.80	C7	
3	0.72	0.72	3.92	0.69	0.75	3.76	0.61	0.76	4.00	C8	
-	0.66	0.95	2.76	0.67	0.94	2.68	0.45	0.92	2.4	C9	
-	0.68	0.84	2.32	0.67	0.87	2.35	0.46	0.88	2.36	C10	
5	0.78	0.72	3.64	0.61	0.76	3.68	0.56	0.76	3.96	C11	
-	0.62	0.76	2.92	0.49	0.78	2.68	0.42	0.84	2.28	C12	

رتبه عامل	راند سوم دلفی			راند دوم دلفی			راند اول دلفی			عامل	دسته عوامل
	ضریب توافقی کندال	انحراف معیار	میانگین	ضریب توافقی کندال	انحراف معیار	میانگین	ضریب توافقی کندال	انحراف معیار	میانگین		
1	0.76	0.75	4.12	0.64	0.77	3.84	0.57	0.84	3.76	C13	
-	0.63	0.78	2.88	0.47	0.79	2.68	0.49	0.88	2.36	C14	
4	0.79	0.68	3.76	0.69	0.70	3.80	0.56	0.72	4.00	C15	
6	0.70	0.79	3.52	0.65	0.84	3.60	0.54	0.88	3.84	C16	
-	0.61	0.88	2.60	0.67	0.86	2.68	0.42	0.80	2.24	C17	

در این دسته هم با اعمال نظر خبرگان و کارشناسان، پس از اجرای سه مرحله دلفی، توافق بالای هفتاد درصد بر حسب ضریب توافقی کندال برای نه عامل حاصل شد و هشت عامل هزینه بالای تولید محتوای آموزشی زبان فارسی (C1)؛ همکاری با صنعت (C2)؛ طراحی قوانین هدایتی (C3)؛ افزایش استقلال دانشگاه‌ها در درآمدزایی (C9)؛ چشم‌انداز بلندمدت سیاست‌های ابلغی (C10)؛ ترویج مهارت‌ها و فناوری‌های آموزشی (C12)؛ انگیزه‌های شخصی، مالی و درآمدی (C14) و اعطای بورس‌های تحصیلی (C17) از امتیاز لازم آرای خبرگان برخوردار نشدند (ضریب توافقی کندال کمتر از ۰/۷) و از لیست عوامل اثرگذار حذف شدند. سپس نه عامل باقی مانده بر حسب میانگین کسب شده در راند سوم (میانگین بیشتر در رتبه بالاتر) اولویت‌بندی شدند که البته برخی از مؤلفه‌ها، به‌علت میانگین برابر، در رتبه‌های همسان قرار گرفتند.

جدول (۷): نتایج حاصل از راندهای دلفی برای عوامل سیاست‌گذارانه و آموزش زبان‌ها

رتبه عامل	راند سوم دلفی			راند دوم دلفی			راند اول دلفی			عامل	دسته عوامل
	ضریب توافقی کندال	انحراف معیار	میانگین	ضریب توافقی کندال	انحراف معیار	میانگین	ضریب توافقی کندال	انحراف معیار	میانگین		
5	0.75	0.78	3.76	0.66	0.79	3.80	0.59	0.80	3.88	D1	سیاست‌گذارانه و آموزش
-	0.66	0.86	2.72	0.57	0.88	2.64	0.54	0.92	2.44	D2	
-	0.65	0.72	2.32	0.57	0.75	2.31	0.58	0.76	2.32	D3	
-	0.67	0.77	2.72	0.58	0.86	2.72	0.55	0.88	2.68	D4	
5	0.77	0.76	3.76	0.66	0.78	3.64	0.57	0.80	4.00	D5	
2	0.74	0.80	4.00	0.68	0.81	3.88	0.55	0.80	3.88	D6	
-	0.62	0.86	2.72	0.58	0.88	2.60	0.53	0.92	2.28	D7	
4	0.73	0.64	3.84	0.63	0.70	3.76	0.54	0.72	3.88	D8	
-	0.78	0.86	2.80	0.65	0.86	2.68	0.46	0.88	2.88	D9	

رتبه عامل	راند سوم دلفی			راند دوم دلفی			راند اول دلفی			عامل	دسته عوامل
	ضریب توافقی کندال	انحراف معیار	میانگین	ضریب توافقی کندال	انحراف معیار	میانگین	ضریب توافقی کندال	انحراف معیار	میانگین		
1	0.81	0.79	4.16	0.68	0.80	3.96	0.53	0.84	3.84	D10	
-	0.65	0.86	2.76	0.62	0.87	2.72	0.58	0.96	2.64	D11	
-	0.61	0.81	2.60	0.59	0.83	2.68	0.54	0.84	2.24	D12	
-	0.62	0.85	2.52	0.59	0.87	2.58	0.55	0.88	2.60	D13	
3	0.75	0.84	3.88	0.67	0.86	3.84	0.57	0.88	3.76	D14	
-	0.66	0.88	2.76	0.61	0.88	2.72	0.54	0.92	2.68	D15	
-	0.67	0.95	2.76	0.64	0.96	2.80	0.58	1.00	2.76	D16	

در این دسته هم با اعمال نظر خبرگان و کارشناسان، پس از اجرای سه مرحله دلفی، توافق بالای هفتاد درصد بر حسب ضریب توافقی کندال برای شش عامل حاصل شد و ده عامل قطعی اینترنت و سرعت پایین آن (D2)؛ تصحیح روابط میان نهادهای اثرگذار (D3)؛ سیاست‌های استخدامی (D4)؛ سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی (D7)؛ تمرکز بر تضمین کیفیت (D9)؛ حرفه‌ای‌سازی رهبری و مدیریت آموزش عالی (D11)؛ عدم وجود منابع کافی و دشوار بودن ارائه دوره‌های حضوری آموزش زبان فارسی (D12)؛ محلی بودن یا بین‌المللی شدن (D13)؛ رویارویی نهادهای سیاست‌گذار (D15) و ظهور جنبش منابع آموزشی آزاد (D16) از امتیاز لازم آرای خبرگان برخوردار نشده (ضریب توافقی کندال کمتر از ۰/۷) و از لیست عوامل اثرگذار حذف شدند. سپس شش عامل باقی مانده بر حسب میانگین کسب شده در راند سوم (میانگین بیشتر در رتبه بالاتر) اولویت‌بندی شدند که البته برخی از مؤلفه‌ها، به علت میانگین برابر، در رتبه‌های همسان قرار گرفتند.

۷. نتیجه‌گیری و پیشنهادهای آموزشی و پژوهشی

برای تحقق اهداف هر موضوعی، تدوین یک راهبرد کارآمد ضروری بوده و هنگامی که در حوزه آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان مطرح می‌شود، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار می‌گردد. این راهبرد معمولاً بایستی اولویت‌ها را تعیین کند، منابع را تخصیص دهد، در دوره زمانی مشخص مربوط به بازه اجرای آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان تصمیم‌گیری کند، سیستم‌ها را کنترل کند، مسئولیت افراد درگیر را تعیین کند و دستورالعمل‌های مورد نیاز در حوزه آموزش زبان فارسی را برای چگونگی استفاده هم‌زمان از تمامی این موارد جهت تحقق هدفی مشخص ارائه نماید.

یکی از ابزارهای کاربردی تجزیه و تحلیل که می‌تواند در خصوص موضوع پژوهش حاضر استفاده شده و مورد بهره‌برداری قرار گیرد، تحلیل PEST است که عوامل سیاست‌گذارانه، اقتصادی، فرهنگی – اجتماعی و فناورانه مؤثر بر آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان را مورد بررسی قرار دهد. مبتنی بر عوامل مطرح شده، این امکان

وجود دارد که ابزار راهبردی مناسب برای شناخت چشم‌انداز وارد بر موضوع طراحی گردد که این ابزار می‌تواند در راستای بهره‌برداری از عوامل چهارگانه که آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان با آن‌ها مواجه می‌شود، مورد استفاده قرار گیرد.

از این رو پژوهش حاضر، با هدف پوییش و اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان انجام گردید که در این راستا، عوامل شناسایی شده در بخش فناوری و آموزش زبان‌ها؛ شامل ۱۳ عامل، فرهنگ و اجتماع و آموزش زبان‌ها؛ شامل ۲۰ عامل، اقتصاد و آموزش زبان‌ها، ۱۷ عامل و سیاست‌گذارانه و آموزش زبان‌ها، ۱۶ عامل که در مجموع شامل ۶۶ عامل شد. همان‌گونه که در بخش یافته‌ها نیز به‌طور مفصل مطرح شد، با اجرای سه مرحله روش آینده‌پژوهانه دلفی و با کسب نظر خبرگان در سه راند اجرای مراحل آن، ضریب توافقی کنдал برای حداقل پنجاه درصد عوامل، به بیشتر از هفتاد درصد رسید و با توجه به این که در این سطح معیار می‌توان دلفی را متوقف کرد، محققین به اجرای سه راند، بسنده نمودند. سپس بر حسب میانگین حاصل شده، برای عوامل با ضریب توافقی کنдал بالای ۰/۷، عوامل شناسایی شده اولویت‌بندی شدند.

از نظر خبرگان، در دسته فناوری و آموزش زبان‌ها، هشت عامل آموزش مبتنی بر وب، افزایش موک‌ها، کاربرد چندرسانه‌ای‌ها در محیط آموزشی، نرم‌افزارهای آموزشی زبان فارسی، نرم‌افزارهای داده‌کاوی، یادگیری تطبیقی، تغییر در ابزارهای ارزیابی و کلاس درس وارونه، به‌عنوان عوامل مؤثر شناسایی شدند که در این بین، کاربرد چندرسانه‌ای‌ها در محیط آموزشی به‌عنوان اولویت اول انتخاب شد و رتبه‌های بعدی به آموزش مبتنی بر وب و نرم‌افزارهای داده‌کاوی اختصاص یافت. بعد از این سه عامل نیز عوامل نرم‌افزارهای آموزشی زبان فارسی و افزایش موک‌ها (موک نوعی دوره آنلاین با هدف دسترسی آزاد از طریق وب و مشارکت در مقیاس بزرگ است. دوره موک شبیه دوره‌های دانشگاهی است؛ با این تفاوت که معمولاً گواهینامه معتبری برای گذراندن دوره صادر نمی‌شود. موک به‌طور کلی رایگان است و هیچ پیش‌شرطی برای ورود به این دوره وجود ندارد. امروزه برخی از دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی، دوره‌های درسی خود را به‌صورت رایگان از طریق وب در دسترس عموم قرار می‌دهند (Fathi Hafsajani et al., 2022: 303-316) به‌طور هم‌زمان در رتبه چهارم قرار گرفتند. یادگیری تطبیقی (در یادگیری تطبیقی رایانه به‌عنوان یک دستگاه تدریس تعاملی است که بر اساس نیازهای منحصر به فرد هر یادگیرنده؛ یعنی پاسخ‌ها، سؤالات، تکالیف و تجارب شخص، خدمات ارائه می‌دهد. این فناوری، از علوم رایانه، روان‌شناسی و علوم اعصاب نیز استفاده می‌کند. یادگیری مبتنی بر شایستگی نیز نوعی یادگیری تطبیقی به‌شمار می‌آید که مطابق با اهداف حرفه‌ای افراد ارائه می‌شود (Rafiei Sakhaei et al., 2023: 1-27)، تغییر در ابزارهای ارزیابی و کلاس درس وارونه نیز در رتبه‌های پنجم تا هفتم قرار گرفتند.

در دسته فرهنگ، اجتماع و آموزش زبان‌ها، دوازده عامل تاریخ تمدنی و اجتماعی کشورها، کمبود فیلم‌های آموزشی زبان فارسی، کنفرانس‌های شنیداری و دیداری، ساختار الفبایی و ادبیاتی زبان دوم، چهره فرهنگی و

خَلقیاتی ایرانیان در کتاب‌های آموزش زبان فارسی، تفاوت‌های فرهنگی و قومیتی بین‌المللی، تغییرات جمعیت-شناختی دانشجویان، احساس غربت غیرفارسی‌زبانان، یادگیری شخصی شده غیرفارسی‌زبانان، سطح فراگیری زبان‌آموزان، آثار باستانی و میراث فرهنگی ملل و افزایش تحرک و جابه‌جایی دانشجویان در سراسر جهان، به‌عنوان عوامل مؤثر شناسایی شدند که از این بین، تغییرات جمعیت‌شناختی دانشجویان، بالاترین اولویت را به خود اختصاص داده است. در واقع، انتخاب کشوری مناسب که بتواند ایده‌آل‌های یک دانشجوی خارجی را برآورده کند، مستلزم آگاهی کامل نسبت به همهٔ ابعاد آن کشور است. به‌طور کلی، دانشجویان معمولاً کشور مقصد را برای تحصیل بر اساس معیارهایی چون کیفیت آموزشی، گزینه‌های شغلی، فرصت اشتغال، آب و هوا و میزان شهریه انتخاب می‌کنند (Rezaei et al., 2018: 33-44). پس از این عامل، تفاوت‌های فرهنگی و قومیتی بین‌المللی و تاریخ تمدنی و اجتماعی کشورها در رتبه‌های دوم و سوم قرار گرفتند. سپس عوامل افزایش تحرک و جابه‌جایی دانشجویان در سراسر جهان، آثار باستانی و میراث فرهنگی ملل، احساس غربت غیرفارسی‌زبانان در اولویت‌های بعدی قرار گرفتند. سطح فراگیری زبان‌آموزان و ساختار الفبایی و ادبیاتی زبان دوم، به‌طور هم‌زمان در اولویت ششم قرار گرفتند. سپس کمبود فیلم‌های آموزشی زبان فارسی، کنفرانس‌های شنیداری و دیداری، چهرهٔ فرهنگی و خَلقیاتی ایرانیان در کتاب‌های آموزش زبان فارسی و آخرین عامل یادگیری شخصی شدهٔ غیرفارسی‌زبانان در رتبه‌های بعدی قرار گرفتند.

در دستهٔ عوامل اقتصاد و آموزش زبان‌ها، نه عامل تولید و فروش شبیه‌سازها و نرم‌افزارهای فکری سطح بالا، آموزش غیردولتی، سیاست‌های اقتصاد مقاومتی مؤثر بر آموزش، افزایش درآمدهای ارزی دولت، منابع درآمدی حاصل از ابزارها و روش‌های آموزشی، کاهش تصدی‌گری دولت، تجاری‌سازی فعالیت‌های آموزش به غیرفارسی‌زبانان، هزینه‌های زیرساختی آموزشی و توجه به منابع درآمدی دیگر از نظر خبرگان به‌عنوان عوامل مؤثر انتخاب شدند. سه عامل آموزش غیردولتی، افزایش درآمدهای ارزی دولت و تجاری‌سازی فعالیت‌های آموزش به غیرفارسی‌زبانان، در اولویت اول قرار گرفتند. اولویت دوم از نظر خبرگان، به سیاست‌های اقتصاد مقاومتی مؤثر بر آموزش اختصاص یافت و اولویت‌های سوم و چهارم به منابع درآمدی حاصل از ابزارها و روش‌های آموزشی و هزینه‌های زیرساختی آموزشی اختصاص یافت. عامل‌های تولید و فروش شبیه‌سازها و نرم‌افزارهای فکری سطح بالا و کاهش تصدی‌گری دولت، به‌طور هم‌زمان در اولویت پنجم قرار گرفتند و در نهایت توجه به منابع درآمدی دیگر، اولویت ششم را کسب کرد. امروزه در سطح جهانی، یکی از مهم‌ترین سیاست‌های پیشرفت و توسعه در کشورهای علمی دنیا، مبتنی بر جذب دانشجویان خارجی است که این مهم، علاوه بر مزایای متعدد فرهنگی، سیاسی، دفاعی، اجتماعی، به‌طور گسترده‌ای با ارزآوری همراه خواهد بود، مسأله‌ای که امروزه در سطح بین‌المللی، کشورهای جهان حساب خاصی بر روی گردش مالی و درآمدی دانشجویان بین‌المللی باز کرده‌اند.

در دستهٔ سیاست‌گذارانه و آموزش زبان‌ها، خبرگان از بین شانزده عامل، شش عامل نبود هماهنگی کامل بین گروه‌های علمی در تدوین مستندات آموزشی، مشارکت‌های بین‌المللی، انتقال ارزش‌های رسمی نظام، تأمین منافع

و اهداف مدّ نظر ذی‌نفعان، سیاست‌های انتقال دانش بین ملل و افزایش قطب‌های آموزشی را به‌عنوان عوامل مؤثر شناسایی نمودند. در این میان، سیاست‌های انتقال دانش بین ملل، بالاترین رتبه را به خود اختصاص داد و در اولویت‌های دوم، سوم و چهارم انتقال ارزش‌های رسمی نظام، افزایش قطب‌های آموزشی و تأمین منافع و اهداف مدنظر ذی‌نفعان قرار گرفتند. دو عامل نبود هماهنگی کامل بین گروه‌های علمی در تدوین مستندات آموزشی و مشارکت‌های بین‌المللی، به‌طور هم‌زمان در اولویت پنجم قرار گرفتند.

متناسب با نتایج به‌دست آمده و بر اساس عوامل استخراج شده، پیشنهاد می‌شود:

- با توجه به تعریف موک‌ها، دانشگاه‌های متولی امر آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان، این فناوری را در دستور کار خود قرار دهند؛ تا از این طریق، ارتباطات بین‌المللی توسعه یافته و موجبات گسترش و توسعه زبان فارسی در بین سایر ملل فراهم شود.

- در محیط‌های آموزشی زبان فارسی، توجه جدی به استفاده و بهره‌برداری از چندرسانه‌ای‌ها در راستای تقویت و بهبود مهارت‌های فراگیری زبان فارسی مدّ نظر قرار گیرد.

- آموزش غیردولتی در حوزه آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان، یکی از منابع ارزآوری محسوب می‌شود که برنامه‌ریزی در این حوزه، توسط مراکز آموزشی مرتبط با آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان، منجر به درآمدزایی بالایی خواهد شد.

- در حوزه نرم‌افزارهای آموزشی زبان فارسی در سال‌های اخیر، اقدامات مطلوبی صورت پذیرفته که ضرورت دارد، به این حوزه در بحث فراگیر غیرفارسی زبان نیز سرمایه‌گذاری لازم ضرورت پذیرد.

- برخی از عوامل شناسایی شده، نقش پیشران دارند که امکان استخراج عدم قطعیت از بین آن‌ها نیز وجود دارد؛ تا از این طریق، در پژوهشی مجزا، سناریوهای فراروی جمهوری اسلامی ایران در حوزه آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان، در سال‌های آینده ترسیم شود.

در انجام پژوهش حاضر، محدودیت‌های زیر، فراروی محققین بود که با انجام تعاملات فزاینده و پیگیری‌های مستمر، از پیش روی برداشته شدند.

- یکی از عمده محدودیت‌ها، دسترسی به خبرگان در دانشگاه‌های متولی آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان بود که با مراجعات متعدد و پی در پی به دانشگاه‌های مدّ نظر، این محدودیت برطرف شد.

- محدودیت دیگر در حوزه جمع‌آوری پاسخ‌های خبرگان در راندهای دوم و سوم بود که این محدودیت هم با تحمل و صرف وقت بیشتر به انجام رسید.

۸. تشکر و قدردانی

در پایان، محققین بر خود واجب می‌دانند، از تمامی خبرگان، صاحب‌نظران و کارشناسانی که با صرف وقت، در جهت غنای این پژوهش کمک کردند، تقدیر و تشکر نمایند.

فهرست منابع:

- احمدی جعفری، منصوره. (۱۳۹۹). مبانی نظری مهارت‌های آموزش زبان فارسی به غیر فارسی زبانان، *دوفصلنامه مطالعات آموزش زبان فارسی*، ۱۰(۲)، ۵۹-۷۶.
- استادزاده، زهرا. (۱۳۹۹). بررسی میزان علاقمندی‌های زبان‌آموزان غیرفارسی زبان به متون منثور زبان فارسی (مقاله علمی پژوهشی). *پژوهش‌نامه آموزش زبان فارسی به غیر فارسی زبانان*، ۹(۲)، ۲۳۵-۲۵۹.
- اسکندری مهنوش، سعیدی علی. (۱۴۰۲)، بررسی و مقایسه واژه‌بست در زبان‌های روسی و فارسی. *فصلنامه جستارهای زبانی*، ۱۴(۶)، ۲۷۷-۳۰۴.
- بابایی ولنی، الهام. (۱۴۰۱). اهمیت آموزش و ارزشیابی واژگان در یادگیری زبان دوم/خارجی. *دوفصلنامه مطالعات آموزش زبان فارسی*، ۷(۱۲)، ۸۹-۱۰۴.
- پایتختی اسکوئی، سید علی. و طبیحی اکبری، لاله. (۱۳۹۵). جهانی شدن و مخارج آموزشی: شواهدی از ایران و کشورهای منتخب در حال توسعه. *مطالعات برنامه ریزی آموزشی*، ۵(۱۰)، ۷۵-۸۹.
- تاج‌الدین، سیدضیاءالدین. و نعمتی سرخی، محبوبه. (۱۳۹۱). بررسی تأثیر آموزش از طریق رایانه در مقایسه با روش سنتی بر میزان یادگیری زبان آموزان غیرفارسی زبان. *پژوهش‌نامه آموزش زبان فارسی به غیرفارسی زبانان*، ۱(۱)، ۱۰۱-۱۲۲.
- جمال‌الدین، فرانک. کامیابی گل، عطیه. تفضلی، دارا. (۱۴۰۱). تحلیل نظام مند پژوهش‌های آموزش و یادگیری زبان به کمک فناوری در ایران. *پژوهش‌نامه آموزش زبان فارسی به غیرفارسی زبانان*، ۱۱(۲)، ۳-۳۸.
- خدادادیان، مهدی. و ابطیحی، سید مهدی. (۱۳۹۵). هوش فرهنگی و یادگیری مهارت‌های زبان فارسی در فارسی آموزان غیرایرانی. *پژوهش‌نامه آموزش زبان فارسی به غیر فارسی زبانان*، ۵(۲)، ۱۲۳-۱۴۲.
- دهشیری، محمدرضا. و طاهری، مهدی. (۱۳۹۵). نقش و جایگاه آموزش عالی در دیپلماسی فرهنگی ایالات متحده آمریکا: با تأکید بر عملکرد آن در قبال ایران. *فصلنامه تخصصی علوم سیاسی*، ۱۲(۳۶)، ۶۱-۹۸.
- رضایی، محمدحسن. مروت، احمدعلی. و رمضان‌پور، علیرضا. (۱۳۹۸). نقش برخی عوامل فردی و خانوادگی در انتخاب دانشگاه محل تحصیل، *روانشناسی و علوم رفتاری ایران*، ۱۷(۲)، ۳۳-۴۴.
- رفیعی سخایی، سپیده. بیوک، بهنام. و سیفوری، زهره. (۱۴۰۲). بررسی تطبیقی تأثیر روش‌های یادگیری آشکار، ضمنی و اکتشافی بر درک افعال مجهول بین زبان‌آموزان زبان انگلیسی. *پژوهش‌های نوین در مطالعات زبان انگلیسی*، ۱۱(۱)، ۲۷-۱.
- سعیدی، زری. و سجادی، شهره سادات. (۱۳۹۳). عوامل تأثیرگذار بر به‌کارگیری رایانه و فناوری در آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان. *پژوهش‌نامه آموزش زبان فارسی به غیرفارسی زبانان*، ۳(۳)، ۱۴۳-۱۷۰.
- سلیمی، برات. نامور، یوسف. راستگو، اعظم. و سلیمانی، توران. (۱۴۰۱). بررسی نظام‌مند اثرات فن‌آوری‌های نوین بر روندهای آموزشی آینده. *فناوری آموزش*، ۱۶(۳)، ۶۴۷-۶۵۹.
- سند چشم انداز بیست ساله جمهوری اسلامی ایران، (۱۳۸۲)، ابلاغی دفتر مقام معظم رهبری^{منظله‌العالی}، طی نامه ۱/۵۷۷۵-۱ مورخه ۱۳/۰۸/۱۳۸۲ به دفتر ریاست جمهوری اسلامی ایران.
- عرب نژاد، زینب. (۱۳۹۹). نقش انگیزشی محتوا در گسترش و بهبود آموزش زبان فارسی و راهکارهای آن. *مطالعات آموزش زبان فارسی*، ۴(۶)، ۱۱۱-۱۲۳.

- عزتی، میترا. میرکمالی، سید محمد. و صادقی، لیلا. (۱۳۹۵). ارائه الگوی بهینه مدیریت دانش در دانشگاه منطبق با سند چشم انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴. *سیاست‌های راهبردی و کلان*، ۴(۱۳)، ۱-۲۴.
- فتحی هفشجانی، فرشیده. زینعلی پور، حسین. شیخی فینی، علی اکبر. فتحی واجارگاه، کوروش. و جعفری، اسماعیل. (۱۴۰۱). کارکردهای فناوری آموزش ماکها برای کارکنان در محیط کار، *نشریه علمی فناوری آموزش*، ۲(۱۷)، ۳۰۳-۳۱۶.
- فرجی، سید اسماعیل. (۱۳۹۹). بررسی جایگاه مطالعات میان رشته ای در آموزش زبان فارسی به غیر فارسی زبانان. *مطالعات آموزش زبان فارسی*، ۶(۱۰)، ۷۷-۹۰.
- گل پور، لیلا. عقبی، زهرا. و نوربانی، ندا. (۱۴۰۱). راهکارهای آموزش الفبای زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان از دیدگاه مدرسان. *مطالعات آموزش زبان فارسی*، ۷(۱۲)، ۱۲۵-۱۴۲.
- مرادی، مرضیه. اروچی، محمدرضا. و جعفری، سکینه. (۱۳۹۹). تأثیر محیط ترکیبی آموزش زبان در یادگیری دستور زبان و لغات در فارسی‌آموزان غیرایرانی سطح متوسط. *پژوهش‌نامه آموزش زبان فارسی به غیر فارسی زبانان*، ۹(۲)، ۲۸۷-۳۰۵.
- نیکویه، مهدی. شیروانی ناغانی، مسلم. درویشی سه تلانی، فرهاد. و بیات، روح الله. (۱۳۹۹). شناسایی و اولویت‌بندی عوامل چندزمینه‌ای مؤثر بر روند فرار مغزها (تحلیل و پیش‌نگری موج چهارم این پدیده در ایران: از ۱۳۹۰ تا افق ۱۴۰۴). *مجلس و راهبرد*، ۲۷(۱۰۴)، ۱۲۷-۱۵۴.

References:

- Ahmadi Jafari, M. (2019). Theoretical foundations of Persian language teaching skills to non-Persian speakers, *bi-quarterly journal of Persian language teaching studies*, 10(2), Pp. 59-76, [In Persian].
- Arabnejadz, Z. (2020). The motivational role of content in expanding and improving Persian language teaching and its solutions. *Persian language teaching studies*, 4(6), 111-123, [In Persian].
- Babaei Velni, E. (2021). The importance of teaching and evaluating vocabulary in second/foreign language learning. *Bi-Quarterly Journal of Persian Language Education Studies*, 7(12), Pp. 89-104, [In Persian].
- Ball, S. J. (2020). Following policy: Networks, network ethnography and education policy mobilities. *In Globalisation and education*, Pp 126-143.
- Castro, R. (2019). Blended learning in higher education: Trends and capabilities. *Education and Information Technologies*, 24(4), Pp 223-246.
- Damewood, A. M. (2016). Current trends in higher education technology: Simulation. *Tech Trends*, 60, 268-271.
- Dehshiri, M. R., & Taheri, M. (2016). The Role of Higher Education in US Cultural Diplomacy: Emphasis on Performance in Iran. *Political Science Quarterly*, 12(36), Pp 61-98, [In Persian].
- Eskandari M, Saeidi A. (2024) Review and comparison of clitic in Russian and Persian languages. *LRR*, 14 (6), 277-304, [In Persian].
- Ezzati, M., Mirkamali, S. M., & Sadeqi, L. (2016). The Optimal Model of Knowledge Management at the University in Accordance with the Vision of the Islamic Republic of Iran in 2025. *Quarterly Journal of The Macro and Strategic Policies*, 4(13), 1-24, [In Persian].

- Fathi Hafeshjani, F. Zain Alipour, H. Sheikhi Fini, A.A. Fathi Vajargah, K. & Jafari, I.** (2023), Educational technological functions of Mocks for employees in the workplace, *Scientific Journal of Education Technology*, 2(17), 303-316, [In Persian].
- Faraji, S. E.** (2020). Investigating the position of interdisciplinary studies in teaching Persian to non-Persian speakers. *Persian language teaching studies*, 6(10), Pp 77-90, [In Persian].
- Gardea, J.** (2020). *Latino English language learners: Perceived cultural, social, and educational factors that influence academic achievement* (Doctoral dissertation, Lamar University-Beaumont).
- Golpour, L. Back, Z. and Nouriani, N.** (2022). The strategies of teaching the Persian alphabet to non-Persian speakers from the teachers' point of view. *Persian Language Education Studies*, 7(12), 125-142, [In Persian].
- Huang, W., Hew, K. F., & Fryer, L. K.** (2022). Chatbots for language learning—Are they really useful? A systematic review of chatbot-supported language learning. *Journal of Computer Assisted Learning*, 38(1), Pp 237-257.
- Jamaledin, F., Kamyabigol, A., & Tafazoli, D.** (2022). Systematic Analysis of Computer-Assisted Language Learning (CALL) Research in Iran. *Journal of Teaching Persian to Speakers of Other Languages*, 11(2), Pp 3-38, [In Persian].
- Kannan, M., Bojan, N., Swaminathan, J., Zicarelli, G., Hemalatha, D., Zhang, Y., Faggio, C.** (2023). Nanopesticides in agricultural pest management and their environmental risks: A review. *International Journal of Environmental Science and Technology*, 1-26.
- Khodadadiyan, M., & Mehdi Abtahi, S.** (2016). Cultural Intelligence and Learning Linguistic Abilities in Non- Iranian Persian Language Learners. *Journal of Teaching Persian to Speakers of Other Languages*, 5(TOME 12), 123-142, [In Persian].
- Matei, M. C., & Abrudan, M. M.** (2016). Adapting Herzberg's two factor theory to the cultural context of Romania. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 221, 95-104.
- Moradi, M., Oroji, M. R., & Jafari, S.** (2020). The Effect of a Blended Language Environment on the Grammar Achievement and Vocabulary Learning of Intermediate PFL Learners. *Journal of Teaching Persian to Speakers of Other Languages*, 9(20), Pp 287-305, [In Persian].
- Nikuyeh, M., shirvani naghani, M., darvishi, F., & bayat, R.** (2020). Identifying and prioritizing the multi-dimensional factors affecting the process of brain drain (analyzing and predicting the fourth wave of this phenomenon in Iran: from 2011 to 2025). *Majlis and Rahbord*, 27(104), 127-154, [In Persian].
- Ostadzadeh, Z.** (2020). The Study of Using Prose Texts in Persian Textbooks for Non-Persian Speakers and Their Interests to These Texts. *Journal of Teaching Persian to Speakers of Other Languages*, 9(20), 235-259, [In Persian].
- Paytakhti Ouskouei, A. and Tabaghchi Akbari, L.** (2016). Globalization and Education Expenditures: Evidence from Iran and Selected Developing Countries. *Journal of Educational Planning Studies*, 5(10), 75-89, [In Persian].
- Rafiei sakhaei, S., behnam, B., & Seifoori, Z.** (2023). A Comparative Study of the Effect of Explicit, Implicit, and Discovery Learning Methods on EFL Learners' Comprehension of English Passive Voice. *Journal of Modern Research in English Language Studies*, 11(1), 1-27, [In Persian].

- Rezaei, M.H. Marwat, A.A. and Ramzanpour, A.** (2018), the role of some individual and family factors in choosing a university to study psychology and behavioral sciences in Iran. 17(2), 33-44, [In Persian].
- Saeidi, Z., & Sadat Sajjadi, S.** (2014). Effective Factors in Applying Computers and Technology in Teaching Persian Language to Non-Iranian Learners. *Journal of Teaching Persian to Speakers of Other Languages*, 3(VOL.3,NO.3,(TOME 8)), 143-170, [In Persian].
- Salimi, B., Namvar, Y., Rastgoo, A., & Soleimani, T.** (2022). A Systematic Study of the effects of new technologies on future educational trends. *Technology of Education Journal (TEJ)*, 16(3), Pp 647-659, [In Persian].
- Tajeddin, S. Z., & Nemati Sorkhi, M.** (2012). A Survey on the Effect of Computer-assisted Language Teaching, in Contrast to the Traditional Method, on Non-native Persian Learners' Performance. *Journal of Teaching Persian to Speakers of Other Languages*, 1(1), 101-122, [In Persian].
- The twenty-year vision document of the Islamic Republic of Iran**, (2013), communicated by the office of the Supreme Leader, through letter 1/5775 dated 13/08/2013 to the office of the President of the Islamic Republic of Iran, [In Persian].
- Wajid, M. A., & Zafar, A.** (2021). Pestel analysis to identify key barriers to smart cities development in India. *Neutrosophic Sets and Systems*, 42, Pp 39-48.
- Wojciuk, A., Michalek, M., & Stormowska, M.** (2015). Education as a source and tool of soft power in international relations. *European Political Science*, 14, 298-317.
- Wiers-Jensen, J.** (2019). Paradoxical attraction? Why an increasing number of international students choose Norway. *Journal of Studies in international Education*, 23(2), 281-298.
- Zhang, T., Lu, X., Zhu, X., & Zhang, J.** (2023). The contributions of AI in the development of ideological and political perspectives in education. *Heliyon*, 9(3), 245-261.

